

DIRECTORATUL LUI I.E. TOROUȚIU LA "CONVORBIRI LITERARE"

Elena-Brândușa Steiciuc

Între anii 1939 și 1944, perioadă în care atât continentul cât și țara noastră aveau să traverseze situații de un intens dramatism, profesorul și omul de cultură bucovinean I.E. Torouțiu a fost directorul prestigioasei publicații literare, dovedindu-se, în același timp, a fi un avizat cunoscător al mișcării culturale și vieții literare românești, cărora le-a deschis larg paginile revistei.

Urmând la conducerea revistei lui Al. Tzigara-Samurçaș, I.E. Torouțiu aduce - așa cum se exprima însuși predecesorul său - "contribuția efectivă a provinciilor surori la conducerea publicației care, de la întemeiere, a contribuit în largă măsură, pe cale culturală, la realizarea fericitei întregiri a neamului"¹.

În cei șase ani de directorat, Torouțiu nu uită nici un moment angajamentul luat în programaticul articol publicat în numărul din ianuarie 1939 al revistei - "După 71 de ani" - promisiunea de a continua și împlini idealurile fondatorilor "Junimii" și ai "Convorbirilor".

Ținând cont de faptul că paginile revistei pe care urmează să o conducă au înmănușat nume ca Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Titu Maiorescu, Ion Creangă, A.D. Xenopol, I.L. Caragiale, proaspăt numitul director le aducea un binemeritat omagiu, făcând în prima parte a articolului un istoric sumar al revistei, intitulat "Pagini din trecut".

Partea a doua, "Încrестări pentru viitor", se constituie într-o adevărată profesiune de credință a publicistului care, înmănându-i-se făclia, se simte pătruns de un profund respect față de înaintași: "Numai cu această cinstire și evlavioasă închinare către înaintașii noștri, cari au trecut prin cetatea de 71 de ani și cari de pe înălțimea zidurilor ei și-au răspândit frământările gândului și sufletului, se poate cere intrarea în ea. Evident, până nu se va prefăce-n mistrie, nici ca să ridice pedestale pentru idoli falși, dar nici să se potrivească lespezi pe morminte"².

Fără a apela la fraze goale, fără promisiuni greu de ținut, Torouțiu anunța chiar direcția pe care intenționează să o dea revistei, în finalul articolului amintit: "Mijlocitori cumpătați între lumea cetitorilor și parnasul creatorilor, vom apela mereu în intervenția legilor estetice pentru apropierea extremelor; fără prejudecăți, abandonând simpatii personale și reprimind resentimente, ne vom spune cuvântul onest, fără cuvinte mari, față de critica doctă, plină de menajamente, coterii și reciproce îndatoriri, care umflă baloane de eroi spirituali din personaje meschine și ridicole. [...] Ce e românesc, prin expresie și ideal, nu va fi omis, nici trecut cu vederea din acel spirit hipihondric, cu care s-a deprins o anume cenzură pseudo-științifică de a privi de sus orice încercare de înnoire și numai din asemenea arogantă ochire peste umăr să se dea impresia de superioritate. Activitatea provinciei se va bucura îndeosebi de încordata noastră atențiune, prețuirea meritată nu va întârzia să se exprime"³.

Luând, de asemenea, cuvenita distanță față de eventualele atitudini pe care acest program le-ar putea declanșa, proaspătul director afirma: "Un program. Cine-l găsește prea îngust, să ne ajute a-l crește; cui i se pare exagerat de încăpător, să recunoască însuflețirea noului început de drum; cine-i simte antagonismul, să-l combată sau să-l evite, ignorându-ne. Ceea ce se va și bizui pe o leală reciprocitate"⁴.

Și în final - dar nu în cele din urmă - I.E. Torouțiu reafirma întregul său devotament, situarea sa necondiționată în serviciul literelor române, prin energica aserțiune "Sunt la post", precedată de o binecunoscută chemare a lui Maiorescu: "E rândul Bucovinei".

Pe parcursul celor șase ani editoriali, directorul revistei își face simțită prezența aproape număr de număr. Fie că este vorba despre pertinente studii de istorie și critică literară, despre publicarea unor manuscrise inedite sau a corespondenței marilor personalități ale culturii noastre, fie că atenția îi este reținută de evenimentele momentului, cărturarul bucovinean se implică în mod creator, cu maximum de probitate științifică.

Lista intervențiilor conducătorului "Convorbirilor" este lungă, iar cantitatea este dublată de o calitate a analizei, de o profunzime a disecării faptelor, de o minuție a detaliului ce nu pot fi trecute cu vederea.

Cel mai amplu studiu este - de departe - acela intitulat "Ediții critice Eminescu", publicat pe parcursul a aproape trei ani editoriali (1941, 1942 și 1943); însumând paisprezece capitole, acesta se remarcă prin scrupulozitatea cu care recent alesul membru al Academiei Române sondează diversele ediții în care apăruse până atunci Eminescu, aducând și un inatacabil argument în favoarea demersului său, pe care îl dorește continuat în viitorime: "Iubirea noastră și cultul tuturor pentru Eminescu ne unește și înalță și desigur nu-i prea îndepărtată vremea când o generozitate a maturității va chema la colaborare pe cărturarii luminați și pricepuți în problemele de îngrijire a unei ediții critice și complete a lui Eminescu"⁵.

În aceeași direcție a recuperării textelor inedite ale clasicii, a corespondenței acestora, se situează o serie de articole în care îl recunoaștem, în ceea ce are el mai bun, pe editorul valoroaselor *Studii și documente literare*.

Astfel, în 1939, în numerele 10-11, I.E. Torouțiu se ocupă de publicarea unei serii de scrisori ale Veronicăi Micle către Eugenia Frangolea, comemorând prin aceasta 50 de ani de la moartea poetei; în numerele 7-8 din 1942: scrisori ale lui I.A.I. Brătescu-Voinești către Mihail Dragomirescu, epistole pe care I.E. Torouțiu le considera revelatoare pentru respectivul moment al evoluției literaturii noastre.

Un loc de cinste este rezervat figurii și câtorva manuscrise inedite ale lui Titu Maiorescu, care (după peregrinări și nefaste peripeții) ajung - prin intermediul fiicei sale, Livia Dymsha - înapoi în România, fiind donate Academiei Române. Cu pietate și admirație pentru rolul marelui teoretician și critic în evoluția gândirii artistice a românilor, dar și cu mândria de a le găzdui pentru prima oară în paginile revistei pe care o conduce, I.E. Torouțiu afirma: "Înfățișarea în revistă se face cu un ceas mai înainte de a apare în ediția operelor sale complete, ediție care se pregătește cu răbdare și discernământ; multiplicarea lor prin imprimare aici este necesară și din cauza restrînsei vremurilor pe cari le trăim. Ineditele devin astfel bunuri pentru tezaurul literaturii noastre, ideile se salvează și nu numai obiectul cu valoare de muzeu rămâne să înfrunte primejdia dispariției".⁶

Din corespondența maioreseană, se publică scrisorile din tinerețe către Olga Coronini, sub formă de jurnal (nr. 1/1944), apoi cele primite de la Wilhelm Scherer și Herbert Spencer (nr. 6/1944), sau cele adresate lui M. Dragomirescu (nr. 3/1944).

I.E. Torouțiu se ocupă, de asemenea, și de publicarea unor traduceri din literatura universală, tălmăcitorii fiind I.L. Caragiale (piesa lui E. Scribe, "Camaraderia", nr. 5/1939), Iancu Alecsandri (Montesquieu - nr. 2/1943) sau A.D. Xenopol (un fragment din "Hermann și Dorothea" de Goethe, nr. 7/1944).

De altfel, problema traducerilor, care este și titlul unei analize publicate de directorul revistei în nr. 9-10/1943, pare a-l fi preocupat intens, el însuși fiind un avizat tălmăcitor. Acuratețea demersului - opinează el - este condiționată de "cunoașterea limbii în care traduci, dispunerea cu un vocabular bogat, variat, nuanțat".

Iar traduceri din literatura universală, clasică sau modernă, promovate în paginile "Convorbirilor" dovedesc faptul că "sita" prin care se cerneau aici slovele era foarte fină. Apar, așadar, de-a lungul celor șase ani, texte din Propertiu, Virgiliu, Baudelaire, Valéry, Goethe, Schiller, R.M. Rilke, Dante, Leopardi, Puskin, Longfellow, în tălmăcirea unor avizați cunosători ai spiritului și limbii operei, cum au fost: G. Murnu, Iulia Murnu, Victor Morariu, Liviu Marian, Șerban Bascovici, Laura M. Dragomirescu etc.

În fine, o altă direcție în demersul lui I.E. Torouțiu este reprezentată de articole având rolul de a comemora figuri de mai mare sau mai mică importanță în evoluția literaturii, a culturii noastre, a artei românești. În anul 1939 revista pe care o conduce comemorează a 80-a aniversare a lui Duiliu Zamfirescu sau trasează câteva dintre coordonatele esențiale ale poeziei macedonskiene; în 1940, I.E. Torouțiu publică micro-studii referitoare la poezia lui T. Șerbănescu (100 de ani de la naștere) sau la romanistul M. Friedwagner, cu prilejul morții acestuia. Anul 1942 prilejuiește directorului "Convorbirilor" publicarea unor pertinente observații despre dramaturgia lui C. Manolache, în anul 1943 despre opera sculptorului Fr. Storck, despre activitatea literară a lui G. Tofan, iar în ultimul an editorial - 1944 - apar "încrестări" despre Ion Pop Reteganul, I. Găvănescu, I. Petrovici.

În toți cei șase ani în care directorul "Convorbirilor" a fost asigurat de Ilie E. Torouțiu - cu o probitate și o intransigență mergând uneori până la duritate - sfera de preocupări a revistei este mereu îmbogățită cu noi arii de interes. Astfel, pe lângă literatură, critică, estetică, filozofie, artă, folclor, se ajunge la: arheologie, antropogeografie, matematică, medicină, morală, muzeografie, numismatică, pedagogie, educație, învățământ.

Numele lui Nicolae Iorga este cel mai de seamă între cei ce colaborează cu studii istorice. La compartimentul poeziei, semnează Ion Pillat (nr. 5/1939), Haralambie Țugui, Mihai Beniuc (10-11-12/1939; 1 și 2/1940), Traian Chelariu, T. Lianu, G. Voevidca, Adelina Cârdei.

Fragmente mai ample sau mai restrânse de proză sunt semnate de: Ion Agârbiceanu ("Vâltoarea", roman publicat în întregime pe parcursul anului 1941 și ulterior), Liviu Rebreanu (nr. 7-12/1940), I.Al. Brătescu-Voinești (nr. 1-2/1942), M. Drumeș (nr. 1/1939).

Apar pe parcursul acestor ani interesante și pertinente studii de istorie și teorie literară, de estetică, aparținând lui Augustin. Z.N. Pop (nr. 7-12/1940), M. Dragomirescu (nr. 3-4/1942), Leca Morariu (nr. 1/1939). Ovidiu Papadima și Pericle Papahagi publică articole de folclor ("Folclorul - neobosit laborator de miracole", nr. 2/1941 și, respectiv, "Etimologii", nr. 7-8/1942). O serie de alte texte, a căror tematică a fost amintită mai sus apar în "Convorbiri", având drept autori pe: Octav Onicescu, C. Rădulescu-Motru, Simion Mehedinți, Constantin Noica.

Fără a avea pretenția de a fi epuizat, pe parcursul acestui studiu, multiplele și beneficele aspecte ale activității lui I.E. Torouțiu ca director al prestigioasei publicații literare, sperăm să fi reușit, cel puțin, să atragem atenția asupra semnificațiilor profunde ale implicării sale în demersul creator al anilor interbelici.

NOTE

1. "Convorbiri Literare", an 72, ianuarie 1939, p. 4
2. Idem, p. 21
3. Idem, p. 26
4. Idem, p. 27
5. "Convorbiri Literare", an 74, 1941, nr. 1, p. 103
6. "Convorbiri Literare", an 74, 1941, nr. 7-8, p. 498
7. "Convorbiri Literare", an 76, 1943, nr. 5-6, p. 420.

Résumé

Originaire de Bucovine, le professeur I.E. Torouțiu a été le directeur de la prestigieuse publication "Convorbiri literare" entre 1939 et 1944 - période pendant laquelle notre pays, tout comme le continent entier, ont traversé des situations dramatiques.

Le présent article vise à mettre en évidence la manière dont I.E. Torouțiu a tenu la promesse faite dans un article-programme publié en janvier 1939, à savoir la publication de tout ce que l'intelligentsia roumaine du moment avait donné de plus précieux: la correspondance et les manuscrits inédits des grandes personnalités (Eminescu, Titu Maiorescu etc); des traductions de grande valeur littéraire; la commémoration des figures de proue de la culture roumaine; des textes littéraires contemporains.